

ANAYASA

REFORMU ARACILIĞI İLE

TÜRKİYE'NİN

DENGE VE

DENETLEME

SİSTEMİNİN GÜÇLENDİRİLMESİ

ÖNSÖZ

Bu rapor, yargı, yasama, siyasi parti ve seçim sistemi reform alanlarında uzlaşının sağlandığı yaklaşık 100 öneriyi içermektedir.

Bu rapor, yargı, yasama, siyasi parti ve seçim sistemi reform alanlarında uzlaşının sağlandığı yaklaşık 100 öneriyi içermektedir. Öneriler, Türkiye'nin önde gelen sivil toplum örgütleri, meslek kuruluşları, sendikalar, düşünce kuruluşları, siyasi partilerinden temsilcilerin yanı sıra, akademisyenler, gazeteciler ve bürokratlardan oluşan 120'yi aşkın katılımcı tarafından geliştirildi.

Rapor reform alanlarında uzlaşının olduğu önerileri içerdiği gibi, farklı çözüm önerilerinin daha çok tartışılması ihtiyacının açık olduğu görüş birliğinin olmadığı noktaları da içermekte. Görüş birliğinin olmadığı alanlar, uzlaşmanın sağlandığı noktalarda karşılaştırıldığında azınlıkta kalmaktadır. Bu da yapısal reformların gerçekleştirilmesine olan toplumsal talebin somut bir göstergesi. Karar vericilerin ve yasa koyucunun bu talebe yanıt verecek şekilde üreteceği politikalar kuşkusuz büyük bir destek alacaktır.

Görüş ve önerileriyle katılan herkese çok teşekkür ederiz.

KATILIMCI LİSTESİ

ÇALIŞMA GRUPLARI

Yargı Reformu Çalışma Grubu Katılımcıları

Doç. Dr. Ali Karagülmez, Yargıtay Üyesi

Dr. Ali Rıza Çoban, Anayasa Mahkemesi Raportörü

Erol Akbulut, Sayıştay Başkan Yardımcısı

Faruk Bal, Milliyetçi Hareket Partisi Genel Başkan Yardımcısı, Konya Milletvekili, TBMM Anayasa Komisyonu Üyesi

Hülya Gülbahar, Anayasa Kadın Platformu Üyesi

Kadir Özkaya, Danıştay Üyesi

Meral Danış Beştaş, Barış ve Demokrasi Partisi Hukuk ve İnsan Haklarından Sorumlu Eşbaşkan Yardımcısı

Mustafa Paçal, Hak-İş Konfederasyonu Genel Sekreter Yardımcısı

Mustafa Şentop, Adalet ve Kalkınma Partisi İstanbul Milletvekili

Dr. Mustafa Taşkın, Adalet Bakanlığı Kanunlar Genel Müdürlüğü Daire Başkanı

Oktay Aydın, Yargıçlar ve Savcılar Birliği Başkan Yardımcısı, Danıştay Üyesi

Dr. Orhan Gazi Ertekin, Demokrat Yargı Eşbaşkanı

Özgür Mumcu, Toplumsal Bellek Platformu Üyesi

Rıza Türmen, Cumhuriyet Halk Partisi İzmir Milletvekili

Av. Selçuk Kozağaçlı, Çağdaş Hukukçular Derneği Genel Başkanı

Seyfullah Çakmak, Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu Tetkik Hakimi

Yasama Reformu Çalışma Grubu Katılımcıları

Ayhan Sefer Üstün, Adalet ve Kalkınma Partisi Sakarya Milletvekili, Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu Başkanı (Toplantıya katılmadığı için birebir görüşme yapılmıştır.)

Emin Haluk Ayhan, Milliyetçi Hareket Partisi Genel Başkan Yardımcısı, Denizli Milletvekili, Sanayi, Ticaret, Enerji, Tabii Kaynaklar, Bilgi ve Teknoloji Komisyonu

Üyesi

Günay Kaya, Memur-Sen Genel Sekreteri, Toç Bir-Sen Genel Başkanı

Hasip Kaplan, Barış ve Demokrasi Partisi Grup Başkan Vekili, Şırnak Milletvekili (Toplantıya katılmadığı için birebir görüşme yapılmıştır.)

İbrahim Betil, Toplum Gönüllüleri Vakfı Yönetim Kurulu Üyesi

Dr. İrfan Neziroğlu, TBMM Genel Sekreteri

Prof. Dr. Nurhan Yentürk, Kamu Harcamalarını İzleme Platformu

Ömer Atalar, Anahtar Girişimi Temsilcisi

Sevna Somuncuoğlu, Uçan Süpürge Genel Koordinatörü

Prof. Dr. Süheyl Batum, Cumhuriyet Halk Partisi Eskişehir Milletvekili

Av. Turan Hançerli, Türkiye Sakatlar Derneği Genel Başkan Yardımcısı

Yüksel Karadeniz, TBMM Plan ve Bütçe Komisyonu Yasama Uzmanı

Siyasi Parti ve Seçim Sistemi Reformu Çalışma Grubu Katılımcıları

Başak Saral, Habitat Kalkınma ve Yönetişim Derneği Başkanı

Berrin Sönmez, Başkent Kadın Platformu Derneği Dönem Başkanı

Prof. Dr. Büşra Ercanlı, Barış ve Demokrasi Partisi Anayasa Komisyonu Üyesi.

Cumhuriyet Halk Partisi, Parti ile yapılan görüşmeler sonucunda 1.12.2011 tarihinde TBMM Başkanlığı'na parti tarafından verilmiş olan Milletvekili Seçim Kanununda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun Teklifinin seçim sistemi reformu alanında kullanılması parti tarafından uygun görülmüştür. CHP siyasi parti ve seçim sistemi reformu üzerinde çalıştığı için, bu konuda görüş vermemiştir.

Fehmi Başaran, Sayıştay Başkan Yardımcısı

Fezal Gülfidan, Kadın Adayları Destekleme ve Eğitim Derneği Yönetim Kurulu Üyesi

Haşim Savaş, İnsan Hakları ve Mazlumlar İçin Dayanışma Derneği Genel Sekreter Yardımcısı

Mehmet Doğan Kubat, Adalet ve Kalkınma Partisi İstanbul Milletvekili (Toplantıya katılmadığı için yazılı görüş vermiştir.)

Mehmet Şandır, Milliyetçi Hareket Partisi Grup Başkan Vekili, Mersin Milletvekili

Doç. Dr. Şeref İba, TBMM Personel Eğitim ve Yönetim Eski Müdür Yardımcısı, Turgut Özal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Yrd. Doç. Dr. Yakup Levent Korkut, Sivil Toplum Geliştirme Merkezi Yönetim Kurulu Başkanı, İstanbul Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi

AKİL İNSAN GRUPLARI

Yargı Reformu Akil İnsan Grubu Katılımcıları

Prof. Dr. Hüseyin Hatemi, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Kemal Tekin Sürek, Köşe Yazarı, Evrensel

Mehmet Elkatmış, Eski TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu Başkanı

Özdem Sanberk, Emekli Büyükelçi

Prof. Dr. Rona Serozan, İstanbul Bilgi Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Sacit Kayasu, Eski Adana Cumhuriyet Savcısı, Avukat

Sedat Ergin, Köşe Yazarı, Hürriyet

Prof. Dr. Turgut Tarhanlı, İstanbul Bilgi Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Yılmaz Ensaroğlu, Siyaset Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı Hukuk ve İnsan Hakları Koordinatörü

Prof. Dr. Yücel Sayman, İstanbul Barosu Eski Başkanı, İstanbul Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Yasama Reformu Akil İnsan Grubu Katılımcıları

Abdülkadir Ateş, Eski Turizm Bakanı

Ayhan Bilgen, Demokratik Anayasa Hareketi Temsilcisi

Derya Sazak, Köşe Yazarı, Milliyet

Ertuğrul Yalçınbayır, Eski Başbakan Yardımcısı

Hasan Korkmazcan, Türk Parlamenterler Birliği Başkanı

Prof. Dr. İlter Turan, İstanbul Bilgi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

Muharrem Sarıkaya, Habertürk Ankara Temsilcisi

Prof. Dr. Nevin Gaye Erbatur, Cumhuriyet Halk Partisi Eski Adana Milletvekili

Orhan Erdem, Adalet ve Kalkınma Partisi Eski Konya Milletvekili

Siyasi Parti Reformu Akil İnsan Grubu Katılımcıları

Erol Tuncer, Toplumsal Ekonomik Siyasal Araştırmalar Vakfı Başkanı

Feridun Yazar, Halkın Emek Partisi Eski Genel Başkanı

Doç. Dr. Levent Gönenç, Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı Hukuk Çalışmaları Enstitüsü, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Mustafa Tınaz Titiz, Eski Turizm, Kültür ve Devlet Bakanı

Niyazi Pakyürek, Adalet ve Kalkınma Partisi Eski Bursa Milletvekili

Prof. Dr. Sabri Sayarı, Sabancı Üniversitesi Sanat ve Sosyal Bilimler Fakültesi

Prof. Dr. Serap Yazıcı, İstanbul Bilgi Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Zeker Sezer, Demokratik Sol Parti Eski Genel Başkanı

BİREBİR YAPILAN GÖRÜŞMELER

Adnan Küçük, Liberal Düşünce Topluluğu Yönetim Kurulu Başkan Yardımcısı

Prof. Dr. Ahmet Özdemir Aktan, Türk Tabipler Birliği II. Başkanı

Ali Dost Numan, Yeşiller Partisi Parti Meclis Üyesi

Prof. Dr. Ali Şafak, Turgut Özal Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Ali Topuz, Cumhuriyet Halk Partisi Eski İstanbul Milletvekili

Alper Taş, Özgürlük ve Dayanışma Partisi Genel Başkanı

Altan Öymen, Cumhuriyet Halk Partisi Eski Genel Başkanı

Prof. Dr. Aysel Çelikel, Eski Adalet Bakanı, Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği Genel Başkanı

Bahattin Ulusoy, Edirne Roman Derneği Başkan Yardımcısı

Bekir Ağırdir, Konda Araştırma ve Danışmanlık Genel Müdürü

Buket Aktan, Türkiye Esnaf ve Sanatkarları Konfederasyonu Kurum Avukatı

Cahit Babacan, Türkiye Ziraat Odaları Birliği Hukuk Müşaviri

Can İlbey, Ruh Sağlığında İnsan Hakları Girişimi Saymanı

Dilek Kurban, Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdlere Vakfı Program Direktörü

Doğan Bermed, Alevi Vakıfları Federasyonu Başkanı

Emel Kurma, Helsinki Yurttaşlar Derneği Genel Koordinatörü

Emrah Kırımsoy, Gündem Çocuk Derneği Başkan Yardımcısı

Ender İmrek, Emek Partisi Genel Başkan Yardımcısı

Ercan Geçmez, Hacı Bektaş Veli Anadolu Kültür Vakfı Genel Başkanı

Erol Tuncer, Sosyal Demokrasi Derneği Genel Başkanı

Fatma Zengin, Ruh Sağlığında İnsan Hakları Girişimi Başkanı

Av. Fethiye Çetin, Hrant Dink Vakfı, Avukat

Hasan Erçelebi, Demokratik Sol Parti Genel Sekreteri

Av. Hayrettin Dilekcan, Halkın Sesi Partisi Hukuki İşlerden Sorumlu Genel Başkan Başdanışmanı

İmren Aykut, Eski Çevre, Çalışma ve Sosyal Güvenlik ve Devlet Bakanı

İsmail Hakkı Tombul, Kamu Emekçileri Sendikaları Konfederasyonu Genel Sekreteri

Doç. Dr. Levent Gönenç, Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Mahmut Oltan Sungurlu, Eski Adalet Bakanı

Mahmut Boynudelik, Yeşiller Partisi Merkez Yürütme Kurulu Üyesi

Mehmet Emin Aktar, Diyarbakır Barosu Başkanı

Mehmet Tarhan, Sosyal Politikalar, Cinsiyet Kimliği ve Cinsel Yönelim Çalışmaları Derneği Hukuk ve Adalet Erişim Alan Koordinatörü

Melike Hammami, Buğday Ekolojik Yaşamı Destekleme Derneği Kapasite Proje Geliştirme Koordinatörü

Mustafa Durna, Milletvekillerini ve Seçilmişleri İzleme Komiteleri Derneği Genel Koordinatörü

Mustafa Uğur Ener, Demokrat Parti Genel Başkan Yardımcısı

Nazik Işık, Ev Eksenli Çalışan Kadınlar Derneği Başkanı, Cumhuriyet Halk Partisi Kadın Kolları Sekreteri

Av. Necdet Okcan, Türkiye Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu Hukuk Dairesi Müdürü

Nejat Ünlü, Pozitif Yaşam Derneği Başkanı

Necip Yüce, Parlamento Danışmanları Derneği Yönetim Kurulu Başkanı

Yrd. Doç. Dr. Ömer Lütfi Peker, Turgut Özal Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Olcayto Satı, Liberal Demokrat Parti Genel Sekreteri

Rober Koptaş, Agos Genel Yayın Yönetmeni

Sevgi Ökçelik, Helsinki Yurttaşlar Derneği Genel Koordinatör Sekreteri

Şanar Yurdatapan, Türkiye Küçük Millet Meclisleri Genel Koordinatörü

Şehnaz Layiker, Ruh Sağlığında İnsan Hakları Girişimi Genel Koordinatörü

Av. Şükran Eroğlu, Tüketiciyi Koruma Derneği Başkanı

Tarhan Erdem, Konda Araştırma ve Danışmanlık Yönetim Kurulu Başkanı

Dr. Tarık Ziya Ekinci, Siyasetçi ve yazar

Tuğrul Culfa, Eğitim ve Bilim Emekçileri Sendikası Basın Yayın Sekreteri

Dr. Uygur Özesmi, Greenpeace Genel Direktörü

Yüksel Selek, Yeşiller Partisi Eş Sözcüsü

YAZILI GÖRÜŞ VERENLER

Ahmet Türk, Büyük Birlik Partisi Yüksek İstişare Kurulu Üyesi

Canan Güllü, Türkiye Kadın Dernekleri Federasyonu Başkanı

Lütfi Yalman, Saadet Partisi Genel Başkan Yardımcısı

Murat Çolak, Saadet Partisi Seçim İşleri Başkan Yardımcısı

Nebahat Akkoç, Kamer Vakfı Başkanı

Prof. Dr. Ömer Faruk Gençkaya, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksek Okulu

Selahattin Güvenç, Akdeniz Göç Derneği Başkanı

Zafer Ali Yavan, Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği Genel Sekreteri

PROJE TAKIMI

Bu çalışma İstanbul Politikalar Merkezi Direktörü (İPM) Prof. Fuat Keyman başkanlığında yürütülmüş; Prof. Ersin Kalaycıoğlu, Prof. Ali Yaşar Sarıbay ve Prof. Mithat Sancar, akademik destek vermiş ve raporları kaleme almışlardır.

Bu çalışma İstanbul Politikalar Merkezi Direktörü (İPM) Prof. Fuat Keyman başkanlığında yürütülmüş; Prof. Ersin Kalaycıoğlu, Prof. Ali Yaşar Sarıbay ve Prof. Mithat Sancar reform alanlarındaki tartışmaların çerçevesini çizerek, tartışmaları kolaylaştırmış, akademik destek vermiş ve raporları kaleme almışlardır.

İPM'den araştırma asistanı Meltem Ersoy projeye araştırma, proje verilerinin

döküm, derleme ve sentezlemesini yaparak ve organizasyon süreçlerine destek vererek katkıda bulunmuştur. İPM'den Projeler Koordinatörü Onur Sazak ve Proje Asistanı Ozan Başaran, çalışma süresince koordinasyon desteği verdiler.

National Democratic Institute for International Affairs (NDI) Türkiye Direktörü Dilek Ertükel liderliğinde, NDI Demokratik Yönetişim

Program Yöneticisi Ebru Ağduk ve Program Asistanı Ayşe Çamkıran çalışmaya proje tasarımı, araştırma ve genel koordinasyon desteği verdiler.

Çalışma, Ankara'daki İngiltere Büyükelçiliği'nin mali desteği ile tamamlanmıştır. Rapordaki öneriler, sadece katılımcıların görüşlerini yansıtmaktadır; İngiltere Büyükelçiliği'nin ve NDI'nın görüşlerini yansıtmamaktadır.

GİRİŞ

Son yıllarda yaşadığımız dönüşüm süreci, Türkiye'nin hem yeni sivil ve demokratik bir anayasaya sahip olmasını, hem de demokrasisini ileri bir demokrasi seviyesine getirmek için güçlendirmesini gerekli kılıyor. Türkiye'nin dönüşüm süreci ülke içinde ekonomik dinamizmden kentleşmeye, kimlik sorunlarından yeni orta sınıfların oluşumuna ve sivil toplumun güçlenmesinden yerel aktörlerin daha etkin olma çabalarına kadar uzanan geniş bir yelpazede çok önemli değişimleri ortaya çıkartmaktadır. Bu değişime aynı zamanda toplumsal kutuplaşmadan kurumlar arası eş güdüm sorunlarına kadar önemli riskleri ve sorunları beraberinde getirmektedir. Fakat dönüşüm süreci sadece ülke içiyle sınırlı değil; aksine, Türkiye son yıllarda aktif bir küreselleşme süreci yaşıyor. Küreselleşen dünya içinde, bir taraftan Türkiye'nin küresel

görünürlüğü artarken diğer taraftan aktif dış politikasıyla Türkiye küresel bir aktör konumuna yükseliyor. Bununla birlikte, biliyoruz ki, Türkiye'nin aktif küreselleşmesinin etkili olabilmesi için, kendi içinde toplumsal barışını ve siyasal istikrarını demokratikleşme yönünde güçlendirmesi gerekiyor.

Bu bağlamda, yeni, sivil ve demokratik anayasa, çok önemli ve başarılması olmazsa olmaz bir gereklilikken, Türkiye'nin demokrasisini de güçlendirmesi ve ileri demokrasi seviyesine yükseltmesi gerekiyor. "Türkiye'de Demokrasi Algısı" araştırmamız kapsamında 2011 yılının Nisan, Mayıs ve Aralık aylarında gerçekleştirdiğimiz anket çalışmaları ve odak grup çalışmalarının sonuçlarına göre vatandaşların gözünde Türkiye'deki demokratik sistem kusurlu bir demokrasi,

hatta melez rejime kayma riski taşımakta. Aynı şekilde Freedom House 2011 raporuna göre Türkiye demokrasisi kısmen özgür bir demokrasi olarak nitelendirilmekte. Economist Intelligence Unit'in (EIU) demokrasi indeksine göre ise analiz edilen 165 ülke arasında 88. sırada olan Türkiye melez bir rejim olarak tanımlanıyor. Bu noktada, gerek yeni anayasanın toplum yönetiminde ve toplumsal yaşamda içselleştirilmesi, gerekse Türkiye demokrasisinin güçlendirilmesi için, Türkiye'deki var olan yargı sisteminin, parlamenter demokrasinin ve siyasi partilerin reform edilmesinin ve etkili bir konuma getirilmesinin gerekli bir ön koşulu olduğunun altını çizmeliyiz. Bu alanlarda, kurumsal demokratik reform olmadan, Türkiye'de yeni anayasanın uygulamaya geçmesinde ve demokrasinin

ileri demokrasi seviyesine yükselmesinde ciddi sorunlar yaşanacaktır. Bu nedenle de, yeni, sivil, demokratik anayasa yapım sürecine paralel olarak, Türkiye'de kurumsal demokratik reform üzerine çalışmak yararlı ve gerekli bir girişimdir.

Elinizde bulunan, "**Türkiye'de Denge ve Denetleme Sisteminin Güçlendirilmesi**" çalışmamız ile yeni anayasa sürecine kurumsal demokratik reform çalışması yaparak katkıda bulunmak istedik. Denge ve denetleme sistemi güçler ayrılığı içinde yasama yürütme ve yargı kurumları arasında kurumsal iletişimin etkili ve verimli gitmesini sağlamayı amaçlamaktadır. Bu anlamda da, denge ve denetleme sistemi bir ülkede demokrasinin kurumsal anlamda güçlenmesini sağlayan en önemli araçlardan biridir. Denge ve denetleme

sistemi güçlü toplumlar, aynı zamanda demokrasilerini güçlendirmiş ve ileri seviyeye taşımış toplumlardır. Bu sistemin üç önemli ayağı, Yargı, Yasama ve Siyasi Partiler olup bu bağlamda da, çalışmamız, kurumsal demokratik reform üzerine çözüm önerilerini bu alanlarda yoğunlaşarak geliştirmektedir. Bunu yaparken üç aşamalı ve birbirine bağlı bir çalışma yöntemi izlendi. Birinci olarak, karar vericiler başlığı altında, bu alanlarda Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde (TBMM) temsil edilen siyasi partilerden temsilciler, devlet kurumlarından temsilciler, sivil toplum örgütlerinden temsilciler bir araya getirilip çözüm önerileri üzerine çalışmaları ve tartışmaları sağlandı. İkinci olarak, akıl insanlar başlığı altında, bu alanlarda bilgi ve tecrübe sahibi değerli insanlarımız

bir araya getirildi, bazılarıyla derin mülakatlar yapıldı ve çözüm önerileri elde edildi. Üçüncü olarak da, toplum algı ve istekleri elde edilmek için, hem farklı kurum ve aktörlerle derin mülakatlar, hem de odak grup çalışmaları yapıldı. Tüm bu çalışmalardan elde edilen öneriler değerlendirildi, kümelendirildi ve bir çözüm önerileri paketi haline getirildi.

Aşağıda Yargı, Yasama, Siyasi Partiler/Seçim Sistemi reform alanlarında uzlaşılan noktaları, önerileri sizlerle paylaşmak istiyoruz. Uzlaşılan alanların yanı sıra, görüş birliğinin olmadığı konular da raporda yer almakta. Bu konular üzerinde uzlaşma sağlayarak, çözüm önerileri geliştirilmeli. Yine de mutabakat noktalarının çokluğu, yeni anayasa yapım sürecinde gerekli reform çalışmalarında somut adımların atılması için bir fırsattır.

YARGI REFORMU

Türkiye’de yargı, uzun süredir kamusal/siyasal tartışmaların odağında yer alıyor.

Yargıyı bir tabu haline getirmek yerine, sorunların nedenlerini ortaya çıkarmaya yönelik **yapıcı bir tartışmayı ve çözüme yönelik bir sorgulamayı** tercih etmek gerekir.

Yargının örgütlenmesine ve işleyişine dair temel ilkeler anayasada yer aldığı için, yargıyla ilgili tartışmalar kendiliğinden bir “anayasa meselesi” olarak ortaya çıkar.

Reform Öneri Alanları

- A. Yargı Bağımsızlığı
- B. HSYK’nın Yapısı ve İşleyişi
- C. Yargının Tarafsızlığı
- D. Yargının Denetimi
- E. Yargının Etkinliği ve Verimliliği
- F. Yargı Mensuplarının Eğitimi
- G. Askeri Mahkemeler
- H. Anayasa Mahkemesi

A. Yargı Bağımsızlığı

Türkiye’de yargı bağımsızlığı konusunda güçlü bir gelenek bulunmamaktadır. Yargı bağımsızlığı sağlam bir zemine oturtulmalı, kavramın netleşmesi sağlanmalı.

Öneriler

Yargı Bağımsızlığı

- Yargı bağımsızlığı konusunda AİHM kararları referans alınmalı.
- Yargı siyasi iktidara, topluma ve kendine karşı bağımsız olmalı ve bağımsız görünmeli.
- Anayasanın yargıyla ilgili temel düzenlemelerinden olan 138 ve 139. Maddeleri yeni anayasaya aynı şekilde aktarılmalı.
- Mali bağımsızlığı gerçekleştirmek için yürütmenin mali araçlar üzerinden yargıya müdahale imkanları kaldırılmalı, yargı kendi bütçesini hazırlamalı.

Öneriler

Hakimlik Teminatı

- Siracusa İlkeleri’nde de belirtildiği gibi, hakimlerin dış baskılardan etkilenmemesi için, nakil, emeklilik, tayin, disiplin işlerinde bağımsızlık ve tarafsızlığını tehlikeye düşürecek kısıtlamalar ve yaptırımlar olmamalı.
- Anayasanın 139. Maddesi 2. Fıkrasında yer alan istisnaların hangi ölçütlere göre yapılacağı daha kesin ve açık ifadelerle anayasada gösterilmeli.
- Anayasanın 140. Maddesinde yer alan coğrafi teminat hususu yeni anayasada daha açık ve kesin güvencelerle yer almalı.
- Hakim görevini anayasal güvence altında yapmalı, istemediği sürece görevden ayrılmamalı ya da emeklilik uygulamasına maruz kalmamalı.
- Hakimin mali bağımsızlığı sağlanmalı.

B. HSYK'nın Yapısı ve İşleyişi

1982 Anayasasının yürürlüğe girdiği tarihten bu yana HSYK'nın yapısı, yargı bağımsızlığıyla ilgili tartışmaların değişmez unsuru olmuştur. HSYK'nın 12 Eylül 2010 anayasa değişikliğinden önceki "oligarşik" yapısı yargı bağımsızlığıyla bağdaşmamakta. Son referandumda kabul edilen anayasa değişiklikleri, HSYK'nın daha çoğulcu bir yapıya kavuşmasını mümkün hale getirdi, ancak HSYK seçimlerine Adalet Bakanlığı bürokrasisinin doğrudan ve belirleyici ölçüde müdahale etmesi, yargının bağımsızlığı ve tarafsızlığı açısından çok büyük sıkıntılar yaratmakta.

Öneriler

HSYK

- HSYK'nın temsiliyet gücünün artırılması ve bağımsızlığının sağlanması için seçim usulünde değişiklikler yapılmalı.
- HSYK kararları şeffaf olmalı, yıllık raporlar hazırlanıp kamuoyuna açıklanmalı.
- Kurulun kararlarına yargı yolu açılmalı.
- Yargı bağımsızlığı ve tarafsızlığı ilkesinin korunması için hakimler ve savcılar hem kurumsal hem de fiziksel ortam olarak birbirinden ayrılmalı.

Görüş Birliği Olmayan Konular

- HSYK içerisinde Adalet Bakanı ve müsteşarının varlığının yargı bağımsızlığına etkisi üzerine tartışmalar devam etmekte. Tartışmaların bir tarafına göre Adalet Bakanı ve müsteşarının varlığı büyük ölçüde sembolik; diğer görüşe göre ise yürütmenin bir üst yargı kurumunda temsil edilmesi siyasi iktidara kararları etkileme imkanı vermekte.

C. Yargının Tarafsızlığı

Yargının tarafsızlığı konusu, bağımsızlıkla beraber ele alınmalı ve bunu sağlamak için mekanizmalar üretilmeli. Yargı tarafsızlığı konusunda önemli olan hâkimin hangi görüşe sahip olduğu değil, verdiği kararın hukuka uygunluğudur.

Öneriler

Yargının Tarafsızlığı

- Yargı tarafsızlığının sağlanabilmesi için atama mekanizmalarında nesnellik ve şeffaflık ilkeleri uygulanmalı.
- HSYK'da ve yargı fonksiyonunu icra eden organlarda çoğulculuk sağlanmalı.
- Yargı süreçlerinin her aşamasında etkili bir denetim sistemi kurulmalı.
- Yargının tarafsızlığının sağlanması ve dava sürecinde herhangi bir yönlendirmenin olmaması için yargı organının bünyesinde medya ile ilişkileri düzenleyen bir mekanizma olmalı.

Öneriler

Devlet İdeolojisi

- Yargı bireylerin adil yargılanma hakkını korumalı, fakat yargının devleti koruma refleksine sahip olduğu kanısı yaygın, bu da tarafsızlığına zarar vermekte.
- Olağanüstü ve özel mahkeme uygulaması yargı tarafsızlığını zedelemektedir.

Öneriler

Uluslararası Anlaşmalar

- Yargının bağımsızlığı ve tarafsızlığının güvence altına alınması için Anayasa'nın 90. maddesi daha açık bir dille yazılmalı ve hayata geçirilmesi için önlemler alınmalı.
- AİHM kararlarının ve evrensel anlaşmaların iç hukuka yansımaları için bunların hakimler tarafından içselleştirilmesi sağlanmalı. Bunun için meslek içi eğitim verilmeli, uluslararası platformları takip edebilmek için hakim ve savcılarının asgari bir yabancı dili olmalı.

D. Yargı Denetimi

Yargının artan gücü ve bu gücün siyasal hayat üzerindeki etkileri dolayısıyla, diğer iki erkte olduğu gibi bu erkin denetiminde de mekanizmalar üretilmelidir. Yargılama süreci kamusal tartışmaya ve toplumsal izlemeye olanak verecek şekilde şeffaf bir yapı ve işleyişe kavuşmalı. Hesap verilebilirlik ilkesinin uygulanması ile yargının kendi başına denetimsiz bir güç olmasının da önüne geçilebilir.

Öneriler

Yargı Denetimi

- Yargı kararları kamuoyuna açık ve eleştirilebilir olmalı. Yargının hesap verebilir ve şeffaf olması yargı üzerindeki müdahaleleri de görünür kılacaktır.
- Denetleme, tayin ve terfileri yapan kurumdan başka bir kurum tarafından yapılmalı.
- Adaletin arka planda kalmasına neden olduğu için not sisteminden vazgeçilmeli.
- Disiplinle ilgili konular için bağımsız komisyonlar kurulmalı
- Yargı kararları kamuoyu erişimine açılmalı
- Halkın hakimleri değerlendirebilmesi için ilke, davranış, etik kodları belirlenmeli, disiplin hükümleri nesnel hale gelmeli
- Duruşmalar görüntülü ve sesli olarak kayda geçmeli

E. Yargının Etkinliği ve Verimliliği

Yargının etkinliğine engel olan en önemli konu yargının çok ağır bir iş yükü altında olmasıdır. Dava sayısının çokluğunun bir göstergesi, açılan davaların yüzde 50'sinin beraat ediyor olmasıdır.

Öneriler

Yargının Etkinliği ve Verimliliği

- Yargının etkinliği ve verimliliğinin artırılması için hakim sayısı artırılmalı.
- Yargısal faaliyetlerde teknolojik imkanlardan daha fazla yararlanılmalı.
- Bilirkişilik kurumu yeniden yapılandırılmalı.
- İstinaf mahkemeleri bir an önce çalışmaya başlamalı.

F. Yargı Mensuplarının Eğitimi

Yargıda zihniyet dönüşümü açısından hem hukuk lisans eğitimi, hem de meslek içi geliştirme faaliyetleri büyük önem taşımaktadır.

Öneriler

Yargı Mensuplarının Eğitimi

- Hukuk eğitiminde süre ve nitelik artırılmalı.
- Meslek içi eğitim verilmeli.
- Türkiye Adalet Akademisi yürütmenin etkisinden çıkarılarak özerk bir statü ve çoğulcu bir yapıya kavuşturulmalı.
- Hukuk eğitiminde ve akademisinde toplumsal cinsiyet ve insan hakları eğitimine daha çok ağırlık verilmeli.
- Hakim ve savcılar sınav sistemi ve mülakat süreci denetlenmeli.
- Hukuk eğitiminin hemen ardından hakim ataması yapılmasının yerine, hakim adaylarının deneyim kazanmalarını sağlayacak mekanizmalar üretilmeli.

G. Askeri Mahkemeler

Yargı bağımsızlığı ve yargı birliğinin sağlanması için askeri mahkemeler kaldırılmalıdır.

Öneriler

Askeri Mahkemeler

- Askeri mahkemelerin görev ve yetkileri disiplin suçlarıyla sınırlanmalı
- Adli ve idari yargı bünyesinde askeri suçlara bakmak üzere ayrı daireler kurulmalı.

H. Anayasa Mahkemesi

Öneriler

Anayasa Mahkemesi

- Anayasa Mahkemesi üyelerinin seçiminde parlamentonun ağırlığı artırılmalı.
- Parlamento üye seçimini nitelikli çoğunlukla yapmalı.

Yargı alanında olan reform önerileri, ancak yasama ve siyasi parti alanlarındaki reform girişimleriyle birleştiği zaman Türkiye'nin demokrasisinin güçlenmesine katkı verebileceğinin altını çizmeliyiz. Bu nedenle araştırmanın bundan sonraki bölümünde yasama ve siyasi parti/seçim sistemi alanlarına odaklanacağız.

YASAMA REFORMU

Araştırmamıza göre parlamenter rejim bizatihi yapısal bir sorun oluşturmamaktadır ve bazı yeni düzenlemelerle çağdaş liberal temsili demokrasi içinde iyi yönetim esaslarına göre bir uygulamaya doğru yönlendirilebilir.

Sorunlar parlamenter rejim ve onun yasama sisteminin çalışma esasları değil de, bu çalışma esaslarını belirli bir çoğunlukçu algılamaya göre uygulayan siyasal seçkin davranışlarıymış gibi görünmektedir. Bir başka önemli husus ise yasama reformu kapsamında yapılacak her çalışmanın ülkemizdeki siyasi partilerin demokratikleşmesi için yapılacak reformlarla birlikte ele alınması gerekliliğidir.

Reform Öneri Alanları

- A. Parti Grupları: İktidar ve Muhalefet
- B. Komisyonlar
- C. Genel Kurul
- D. Başkanlık ve Başkanlık Divanı
- E. Milletvekilleri

A. Parti Grupları: İktidar ve Muhalefet

Meclis içindeki sistem, siyasal partilerin başkan ve parti grubu liderliği tarafından sıkı bir şekilde denetlenen bir çoğunluk uygulamasına sahne olmaktadır. Parti grupları liderlik merkezli denetim altında çalıştıklarından denetim işlevlerini yerine getirememektedir.

Öneriler

Parti Grupları: İktidar ve Muhalefet

- Yasa taslaklarını incelemek için yeterli zaman ayrılmalı; ayrıca yasa yapımı müzakere, görüş alış-verişi, eleştiri ve denetim işlevlerine zaman ayrılabilmesi için süreç yavaşlamalı.
- Yasa yapımı bürokraside şekillenmektedir. Bu kaçınılmaz olsa bile yasama sürecine milletvekillerinin temel katkı yapabilmelerine olanak sağlanmalıdır.
- Meclis milletvekillerine taslak ve teklif biçiminde gelen önerileri inceleyebilmesi için teknik destek hizmeti sunulmalı.
- Milletvekilinin özellikle parti grubu içindeki konumu güçlendirilmeli, etkinliği artırılmalıdır.
- Milletvekilleri kanun teklifleri, genel görüşme ve Meclis araştırma açılmasına dair istemleri, soru ve benzeri önerileri parti grubu iznine bağlı olmadan, parti grubuna danışma ölçüsünü aşmayacak şekilde hazırlamalı ve Meclis Başkanlığı'na sunmalı. Aksi durum, Anayasanın 88 ve 98. maddelerine aykırıdır.
- Genel Başkanların basına açık konuşmalarından ibaret hale gelen grup toplantıları, milletvekillerinin de fikirlerini açıklayabilecekleri, ülke ve TBMM gündemi hakkında görüşlerini söyleyebilecekleri şekilde yapılandırılmalı.
- Grup içi seçimleri yapılmalı, bunun yerine atama yolu tercih edilmemelidir.

B. Komisyonlar

Halktan sivil toplum kuruluşlarına, akil insanlardan şu anda milletvekili olarak görev yapan siyasilere, gazetecilerden akademisyenlere kadar ifade edilen temel sorunlardan biri komisyonların etkinliklerinin daha saydam olması gerekliliğidir. Bir diğer konu ise, komisyon çalışmalarında çoğunlukla parti grubu liderliğinin talimat, öneri ve görüşleri çerçevesinde hareket edildiğinden, teknik, hukuki, iktisadi, bilimsel konuların tartışılmamasının önüne geçilmesinin sağlanmasıdır.

Öneriler

Komisyonlar

- Komisyonlardaki görüşmeler sırasında her yasanın teknik özelliklerinin ince ayarının yapılması, bilime ve hukuka uygun olmayan yanlarının düzeltilmesi esas olduğundan, milletvekillerinin görüş alışverişinde bulunmaları esas olmalıdır.
- Kalitesiz bir çok önerinin komisyonlardan geçmesini ve Genel Kurul'da son dakika önergeleri ile düzeltilmesini engellemek amacıyla, bürokrasiden gelen öneriler komisyonlarda titizlikle incelenmesine fırsat yaratılmalıdır.
- Komisyonların en önemli işlevlerinden birisi olan yasa taslak ve önerilerini görüşme, kanun hükmündeki kararnemelerin (KHK) sık uygulanması sonucunda zarar görmekte. KHK uygulamasına anlamlı ve gerekli olan zamanlarda başvurulmalı, ya büyük bir istisna olarak uygulanmalı ya KHK uygulamaları sonrasında belirli bir süre içerisinde Meclis onayı alınmalı, ya da tamamen terk edilmelidir.
- TBMM adına denetim yapan Sayıştay'ın mali denetim raporları gerek komisyonlarda gerek Genel Kurul'da ciddiye alınmalı, bu raporlar okunmalı, Meclis internet sitesinden kamuya ilan edilmeli.
- Bağımsız olarak çalışması gereken RTÜK, TMSF, İMKB, SPK, Rekabet Kurulu, Merkez Bankası gibi kurumlara ve Cumhurbaşkanı ve Meclis tarafından yapılacak atamalarda atama için önerilen kişilerin ilgili komisyonların soru – cevap şeklinde yapacağı kamuya açık inceleme süreçlerinden geçmeleri zorunlu olmalıdır. Bu süreç kamuoyu tarafından medya aracılığıyla izlenebilmeli ve bu komisyonların yapacağı onama oylamalarında nitelikli çoğunluk aranmalıdır.
- Komisyonlarda iktidar-muhalefet oranına dikkat edilmeli, iktidar milletvekillerinin sayısal üstünlüğü sürece kararlar basit çoğunlukla değil, nitelikli çoğunlukla alınmalı.
- Yasa kapsamına girecek ve ondan etkilenecek olan kişi ve kitlelerle bilgi paylaşılmalı, ilgili kişiler ve sivil toplum örgütleri objektif ölçütler göz önüne alarak yasalar üzerinde görüş vermek üzere komisyonlara liyakate bağlı nesnel (objektif) kurallara uyularak davet edilmelidir.
- Komisyonların ve alt komisyonların komisyona sundukları raporlar, rapor gerekçeleri ve bunların kaynakları kamuya açıklanmalıdır.
- Komisyon görüşmeleri tutanağa geçmeli, arşivlenmeli ve ilgili kamuoyuna sunulmalıdır.
- Daimi komisyonlarda da, araştırma ve soruşturma komisyonlarında da teknik destek verecek kadrolar artırılmalı, üyelere hukuki, ekonomik, bilimsel konularda destek verilmelidir.
- Bakanlıkların alanına giren konular komisyonlarda görüşüldüğünden, komisyonların daha etkili denetim yapabilmeleri için, Bakanların komisiyonlarda yazılı ve sözlü soruya muhatap olduğu belirli günler olmalıdır.
- Bazı kilit komisyonların başkanlık, başkan yardımcılığı gibi konularına muhalefet partisinden milletvekilleri seçilebilmelidir
- TBMM bünyesinde Yasama Akademisi kurulmalıdır.

B. Komisyonlar

Öneriler

Araştırma ve Soruşturma Komisyonları

- Meclis bünyesinde kapsamlı çalışmalar yapan araştırma komisyonlarının raporları, görüşülen konular üzerine birçok öneri, politika önermekte ancak bunlar yürütme tarafından yeteri kadar değerlendirilmemektedir. Araştırma komisyon raporlarının ne ölçüde değerlendirildiğine ilişkin bir izleme mekanizması geliştirilmelidir. Bu amaçla bir Daimi Araştırma Komisyonları Sonuçlarını İzleme Komisyonu kurulabilir.
- Araştırma ve soruşturma komisyonlarının kamu bürokrasisinden bilgi alma ve bilgiye dayalı karar üretmesini sağlamak amacıyla, kamu bürokrasisinin araştırma ve soruşturma komisyon toplantı davetlerine icabet etmeleri sağlanmalı.
- Araştırma ve soruşturma komisyonlarında muhalefet iktidar milletvekili oranına dikkat edilmeli, iktidar milletvekili sayısı daha fazla olacaksa nitelikli çoğunlukla karar alınması sağlanmalı.

Görüş Birliği Olmayan Konular

- Araştırmamızda komisyonların yasa teklifi verebilmeleri de tartışılmış ancak bu öneri azınlık görüşü olarak kalmıştır.

C. Genel Kurul

Genel Kurul çalışmalarında şeffaflık ve hesap sorma, dolayısıyla muhalefetin daha etkili olması esastır.

Öneriler

Genel Kurul

- Genel Kurul çalışmalarında sözlü ve yazılı soru sorma, araştırma veya soruşturma önergesi vermek gibi etkinlikler parti gruplarınca olduğu kadar, tekil milletvekilleri tarafından da yapılabilir.
- Genel Kurul toplantıları şeffaf olmalı, TV yayınları erken kesilmemeli, tutanaklara halkın, STK'ların, uzmanların, basın- yayının v.b. ilgilenen herkesin ulaşması mümkün olmalı.
- Meclis'in denetim işlevini etkin bir şekilde yerine getirmesinin sağlanması için, yürütmenin yazılı ve sözlü sorulara vereceği yanıtlarda var olan sürelerle uyum sağlanmalı, uymaması halinde ne tür yaptırımların olacağına ilişkin etkin mekanizmalar geliştirilmeli.
- Meclis internet sitesine konulan yazılı ve sözlü sorular sıklıkla ve düzenli güncellenmeli, sorulara ve yanıtlara erişimin kolaylaştırılması için kullanıcı dostu bir sorgulama sayfası yapılandırılmalıdır.
- Başbakan'ın Genel Kurul'da milletvekillerinin sorularını yanıtlayacağı düzenli aralıklarla yapılacak soru cevap oturumları düzenlenmeli.
- Genel Kurul'da görüşülen yasa teklif ve tasarılarının yapım sürecindeki kalitesi artırılmalı, "düzenleyici etki analizi" tekniği kapsamı genişletilerek uygulanmalıdır.

Görüş Birliği Olmayan Konular

- Araştırmamızda Senato gibi bir üst kamaranın TBMM içinde yararlı olacağı konusu tartışılmış, bir azınlık görüşü olarak kalmıştır.

D. Başkanlık ve Başkanlık Divanı

TBMM Genel Kurul gündemi Başkanlık Divanı tarafından belirlendiğinden, yasama sürecinin saydamlığı açısından Divan kritik bir role sahiptir.

Öneriler

Başkanlık ve Başkanlık Divanı

- Meclis gündeminin takip edilmesinin kolaylaştırılması için gündem uzun dönemli olarak saptanmalı ve belirlendikten sonra sık değiştirilmemeli.
- Meclis Başkanlığı komisyon ve alt komisyon tutanak, görüş, rapor v.b. belgelerini derlemeli ve bunları meslek kuruluşları, STK'lar, basın – yayın elemanları, üniversiteler gibi kuruluşların izlemesine sunmalı.

E. Milletvekilleri

Milletvekillerinin yasama ve denetim yapma görevlerini yerine getirebilmelerinin sağlanması için süreçteki rollerinin etkinleştirilmesi, Meclis'in denetleme ve denge işlevini yerine getirmesi açısından önemlidir. Özellikle milletvekillerinin eşit olduğu ilkesini zedeleyen uygulamalardan vazgeçilmeli.

Öneriler

Milletvekilleri

- İş yükü artan bir Meclis yapısında milletvekillere destek olabilecek bilgi ve beceride yardımcı eleman tahsisi yapılmalı, bu elemanlar yasa teklifi, taslak ve önerileri inceleyerek parti politikaları, ideolojileri ve seçmen önceliklerini göz önüne alarak milletvekiline sunulmalı.
- Temsili demokrasinin güçlenmesi açısından milletvekillerinin yasa teklifi verebilmesi kolaylaştırılmalı, zaten İçtüzüğe ve Anayasa'ya aykırı olan parti grup izni uygulamasının önüne geçilmeli.
- Milletvekili dokunulmazlıkları kürsü dokunulmazlığı ile sınırlı tutulmalı, fikir, ifade ve düşünce özgürlüğünün olabildiğince genişletilmesi esas alınmalı, buna karşılık adi suçlardaysa milletvekilleri hakkında soruşturma yürütülmesi, milletvekillerinin ifade vermesi sağlanmalıdır.
- Milletvekili maaşları ve özlük hakları kamu vicdanını yaralamayacak ve yasama kurumunu ve mesleğinin saygınlığını zedelemeyecek şekilde yapılandırılmalıdır. Örneğin, yirmili yaşlarda emeklilik hakkı kazanan bir milletvekiline emeklilik aylığı altmışbeş yaşında bağlanmalı ve bu yaştan sonra aylık olarak düzenli olarak ödenmeli, daha önce hiçbir ödeme yapılmamalıdır.
- Milletvekillerinin uyacağı bir etik ilkeler bütünlüğü ile birlikte bir siyasal etik komisyonu sürekli olarak çalışacak biçimde kurulmalıdır.

Buraya kadar yapılan reform önerileri, demokrasinin güçlenmesi için siyasi partiler alanındaki reformu da gerekli kılmaktadır. Bundan sonraki bölümde siyasi partilerin ve seçim sisteminin reformu için öneriler dikkate sunulmaktadır.

SIYASİ PARTİ ve SEÇİM SİSTEMİ REFORMU

Araştırmamızın sonucunda çıkan ortak noktaları bir cümle ile özetlemek gerekirse; tereddütsüz demokrasinin daha güçlenmesi üzerine duyarlılık vardır.

Katılımcıların istisnasız hepsinde hâkim olan anlayış, inanç ve yaklaşım demokrasinin olduğu noktadan çok daha ileri noktaya taşınması olarak ifade bulmuştur. Siyasi parti çalıştayının ele aldığı meseleler açısından "demokrasi eksiği" olarak yapılan teşhislerde "ortak" noktaların çokluğu bu açıdan önemli bir göstergedir.

Reform Öneri Alanları

- A. Parti içi demokrasi
- B. Siyasi parti sistemini etkileyen bir faktör olarak demokratik temsil açısından uygun olan seçim sistemi ve seçim barajı
- C. Siyasi partilerin finansmanı ve devlet (hazine) yardımının esasları ve denetimi
- D. Siyasi partilerin siyasi hayattan hukuken men edilmeleri

A. Parti İçi Demokrasi

Siyasi partilerde denge ve denetlemenin sağlanması için Siyasi Parti Kanunu gibi dışsal bir faktörden daha önemli olan parti içi demokrasinin geliştirilmesidir. Bu kapsamda öne çıkan reform alanları ve öneriler:

Öneriler

Temsilde Adalet ve Üyelik Sistemi

- Tek adam yönetimine de çare olacak şekilde düzenli, denetime açık, şeffaf bir üyelik sistemi oluşturulmalı.
- Farklı gruplar (genç, kadın, engelli gibi dezavantajlı gruplar) partilerin farklı katmanlarında temsil edilmeli ve siyasete aktif katılmaları için mekanizmalar geliştirilmeli.
- Kadın temsili arttırılmalı.
- Üyelik aidatı takibi sistematik olarak yapılmalı, partiler sicil tutan bir üyelik sistemi oluşturmalı.

Öneriler

Parti Örgütlenmesi

- Parti örgütlenmesi devleti güçlendirmektense, halkın farklılıklarını yansıtmalı ve örgütlenme kültürünü yaygınlaştırılmalı.
- Yerel örgütlerin parti genel merkezleriyle organik ve sağlam bir ilişkisi olmalı.
- Yerel örgütler, parti bütçesinin oluşturulması ve denetlenmesi üzerine söz sahibi olmalı.
- Başkanlık süresi üç yıla sınırlanmalı ve parti başkanı tüm parti üyelerinin katılımıyla seçilmeli.

Görüş Birliği Olmayan Konular

- Kadın temsiline arttırılması konusunda uzlaşma sağlanmış olsa da kota ya da parite önerileri üzerinde uzlaşma sağlanamadı.
- Kadınların siyasette temsiline arttırılması için kullanılacak mekanizmalar üzerinde tartışılmalı ve öneriler geliştirilmeli.

B. Seçim Sistemi ve Seçim Barajı

Türkiye'nin seçim sistemiyle ilgili tartışmalar çoğunlukla temsilde adalet, yönetimde istikrarın sağlanması etrafında yoğunlaştı. Bu bağlamda seçmenin Meclis'te yüksek oranda temsilini sağlamak için nispi seçim sistemi korunmalı.

Temsilde adaletin sağlanabilmesi için üzerinde partilerin seçim ittifakı yapabilmemesinin yolu açılmalı.

Öneriler

Seçimlerde Adayların Belirlenmesi

- **Seçime katılacak adayların belirlenmesinde ön seçim sistemi uygulanmalı** ve parti listeleri tepeden inme hazırlanmamalı.
- Mevcut d'Hondt sisteminin işleyebilmesi için adaylar, partiye aidat ödeyen ve partiyi sahiplenen üyeler tarafından belirlenmeli.
- Adaylar belirlenirken parti merkez yönetiminin belli bir kontenjanı olabilir.

Görüş Birliği Olmayan Konular

- Türkiye milletvekilliği üzerinde çok tartışılmasına rağmen temsilde adaleti sağlayacak bir mekanizma olarak kabul görmemiştir.
- Nispi seçim sistemi üzerine uzlaşmış olsa da, farklı bölgelere düşen milletvekili sayısındaki dengesizliğin giderilmesi için bir sistem oluşturulmalı.

Öneriler

Seçim Barajı

- Genel seçimlerde uygulanan %10 baraj dışlayıcı bir siyasi faktör olarak işlev görmektedir. Seçim barajı tek başına yönetimde istikrarı sağlayan bir faktör değildir. Seçim barajının yüzde 4-5 seviyesine çekilmesiyle temsilde adalet ve yönetimde istikrar sağlanabilir.

C. Siyasi Partilerin Finansmanı ve Devlet Yardımının Esasları ve Denetimi

Siyasi Partiler Kanunu, siyasi partilerin finansmanına ilişkin kısıtlayıcı hükümler içermekte. Parti finansmanı konusundaki kritik nokta kaynağın ne olduğu değil, denetiminin iyi yapılması ve şeffaf olmasıdır.

Öneriler

Partilerin Öz Kaynakları

- Siyasi Partiler Kanunu öz kaynaklar konusunda çok kısıtlayıcı.
- Siyasi partilere bağış yapılabilmesi, ancak bu bağışlar etkili bir şekilde denetlenmeli. Siyasi partilerin bir sermaye grubunun etkisine girmemesi için verilen bağışlar sınırlandırılmalı.
- Partiye aidyeti sağlamak için üye aidatlarıyla ilgili düzenleme yapılmalı.

Öneriler

Hazine Yardımı

- Kamu hizmeti yapan siyasi partilere hazine yardımı yapılmalı, bu aynı zamanda çoğulcu sistemi özendiren bir unsur da olacaktır.
- Hazine yardımı partinin yerel örgütlerinde ve eğitim-araştırma giderleri için de kullanılabilir.

Görüş Birliği Olmayan Konular

- Hazine yardımı yapılması konusunda uzlaşma olsa da, hazine yardımının hangi oranlarda, hangi şartlarda yapılması konusunda netleşmesi gerekiyor.

Öneriler

Siyasi Parti Finans Kaynaklarının Denetimi

- Kamu kaynaklarının etkin ve ekonomik kullanılması için bir performans denetimi yapılmalı.
- Siyasi parti finansmanının denetimini Anayasa Mahkemesi değil Sayıştay yapmalı.
- Siyasi partiler kaynaklarını açıklamak konusunda zorunlu kılınmalı.
- Siyasi parti kaynaklarının denetlenmesinde ilçe örgütlerinin ve seçmenin de rolü olmalı.

D. Siyasi Parti Kapatmaları

Temel insan hak ve özgürlüklerini engelleyen politikalar ve şiddet içeren faaliyetlere girmesi dışında, parti kapatmanın istisna, siyasi parti özgürlüklerinin esas olduğu bir model benimsenmeli.

Öneriler

Kapatma Davası Süreci

- Parti kapatma davaları Anayasa Mahkemesi tarafından görülmemeli.
- Şahsi suçlar nedeniyle parti kapatılmamalı-kapatma dışında cezalar uygulanmalı.
- Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu'nun yöntemleri uygulanması esasına uyulmalı-aleyhte ve lehteki deliller sunulmalı.

Öneriler

Kapatma Davası Kriterleri

- Siyasi parti kapatma kriterleri konusunda Venedik Komisyonu'nun belirlediği "Yol Gösterici İlkeler" temel alınmalı.
- Parti kapatma davalarında somut kanıtlara, parti tüzüğü, programı ve parti sözcülerinin beyanlarına bakılmalı.
- Parti kapatma nedeni olarak kabul edilen "şiddet" in tanımı yapılmalı.

Görüş Birliği Olmayan Konular

- Siyasi parti kapatma davalarına hangi mahkemenin bakması gerektiği konusunda düzenleme yapılmalı. Örneğin bu davalara Anayasa Mahkemesi ve Yargıtay Ceza Genel Kurulu bakabilir, mahkeme üye kompozisyonu ve karar yeter sayısı ayrıca tartışılmalı. Parti kapatma olmaması durumunda ne tür bir cezanın uygulanabileceğine ilişkin bir düzenlemeye ihtiyaç vardır.

SONUÇ

Türkiye'nin son yıllarda içinden geçtiği dönüşüm sürecinin demokrasiyle eklemlenmesi ülkemizi daha istikrarlı, daha adaletli, toplumsal barışı ve birlikte yaşama kültürü daha güçlü konuma getirecektir. Demokrasinin güçlenmesi her ne kadar ciddi bir zihinsel dönüşümü gerekli kılmakla birlikte, özellikle yargı, yasama, siyasi partiler ve seçim sistemi alanlarında kurumsal reform bu sürecin olmazsa olmaz koşullarıdır.

Demokrasinin aktörler arasında oyunun tek kuralı olması, kültürel ve zihinsel olarak demokrasinin içselleştirilmesini içerir. Ancak dünya pratiklerinden de biliyoruz ki, kurumsal reform olmadan zihinsel dönüşüm de gerçekleşmeyecektir; en azından eksik kalacaktır. Bu araştırmada Türkiye'de demokrasinin güçlenmesi için kurumsal reform ve bu yolla denge ve denetleme mekanizmalarının güçlenmesi üzerinde durduk. Araştırmamızın ortaya koyduğu gibi, Türkiye demokrasisinin en önemli eksiği, gerek devlet-hükümet ilişkilerinde, gerek devlet-birey ilişkilerinde, gerekse de hükümet-muhalefet-

birey ilişkilerinde kurumsallaşmanın zayıf olmasıdır.

Yargı, yasama, ve siyasi partiler/seçim sistemi alanları demokratik kurumsallaşmanın en önemli alanlarıdır. Bu araştırmada bu alanlarda kurumsal reform önerilerini, başta karar vericiler olmak üzere kamusal tartışmaya sunmayı amaçladık. Bu nedenle, araştırma bulgularını yorum yapmadan sistematik ve analitik bir perspektifle ortaya koyduk. Umarız, araştırmamızın bulguları, Türkiye'nin gerek duyduğu kurumsal reform sürecine küçük de olsa bir katkı sunabilir.

İSTANBUL POLİTİKALAR MERKEZİ
SABANCI ÜNİVERSİTESİ KAMPUSU
İSTANBUL POLICY CENTER
AT SABANCI UNIVERSITY

www.ipc.sabanciuniv.edu/tr